

Dominikanci na slovenskih tleh nekoč in danes

p. Ivan Arzenšek, OP

<https://doi.org/10.62409/czn.305>
CC BY-SA 4.0

Poslanstvo dominikancev (lat. Ordo fratrum praedicatorum, slovensko red bratov pridigarjev) izhaja iz oznanjevanja evangelija s pridigo in življenja po evangeliju. Red je ustanovil na začetku 13. stoletja kanonik Dominik de Guzmán iz Caleruega v Španiji (Kastilja), s pravilom sv. Avgušтина pa potrdil 22. decembra 1216 papež Honorij III., ki je ob ustanovitvi reda dominikance priporočal krajevnim škofom kot odlične pridigarje in spovednike.

Dominikanski red je organiziran v skupnosti po zgledu univerzitetnih združenj. Njegovi člani se odrekajo individualno in institucionalno kakršnekoli posedovanju in privilegijem. Red vodi delegatsko telo, ki ga volijo vsi njegovi člani, služba izvoljenih starešin pa se stalno menjuje.

Potem, ko se hitro večja število brezdomcev, prevzemajo beli bratje pridigarji vedno bolj vlogo zaščitnikov revnih pod geslom, da ima vsak Zemljan enako pravico do njenih dobrin. Najodločneje obsojajo vsakršno oderuštvo ter nedopustno bogatenje posameznikov na račun revnih. Zagovarjajo pa načelo »*Vsak naj odloča o tistem, kar je njegovega, ne pa drugega*«.

Dominikanski red zagovarja pošteno delo za pridobivanje zemeljskih dobrin in skrb za revne, ki so se znašli na robu družbenega dogajanja zaradi nepravilne razdelitve njenih dobrin. Red si prav tako vse od ustanovitve prizadeva za uravnotežen odnos med intelektualnim delom in poslanstvom oznanjevanja.

KDAJ SO PRIŠLI DOMINIKANCI NA SLOVENSKA TLA?

Dominikanci so se prvič pojavili na slovenskih tleh že v času, ko je Dominik pridigal v Beneški republiki in dosegel meje istrskega polotoka. Leta 1221 so se naselili v Kopru, leta 1230 pa so iz avstrijskega Friesacha (slov. Breže) prišli na Ptuj. V samostanski kroniki ptujskih dominikancev je zapisano, da so se sem naselili z namenom, da bi »*slavili Boga, delili blagoslov, pridigali in vlivali v duše trdne temelje vere*«. Plemstvo in mestno prebivalstvo sta jih sprejela prijazno in z veseljem; grofica Matilda, vdova po celjskem grofu Frideriku I., jim je podarila zemljišče, na katerem so zgradili samostan in cerkev, ki so jo posvetili Marijinemu vnebovzetju.

Ptujski dominikanski samostan je v preteklosti – podobno kot drugod po Evropi – doživljal vzpone in padce. Na prelomu 16. in 17. stoletja je protestantizem, podobno kot drugod v nemških deželah, vplival na zmanjševanje števila dominikanskih menihov. Po samostanski zemlji so začeli posegati tudi domači plemiči.

Dominikanci so posvečali veliko pozornosti izobrazbi svojih članov in pripravi na apostolsko dejavnost. V ta namen so ptujski dominikanci v 17. stoletju uvedli študij klasične latinščine, filozofije in moralne teologije. Žal pa samostan nikoli ni dosegel stopnje študija, kakšnega najdemo po drugih samostanih evropskih univerzitetnih središč, to pa zato, ker Ptuj ni bil sedež škofije in tudi ne državne uprave.

Ko je leta 1545 cesarska komisija opravila vizitacijo ptujskega samostana, je bilo v njem le devet duhovnikov: večinoma Hrvatov, Madžarov in prebežnikov z ozemelj pod Turki. Končno je njegovo usodo zapečatil z odlokom leta 1785 cesar Jožef II., ko je samostan ukinil.

Danes je v nekdanjem ptujskem samostanu arheološki muzej, cerkev Marijinega vnebovzetja pa je preurejena v dvorano za kulturne prireditve. V samostanu je znamenita jedilnica, ki so jo gradili v 17. in 18. stoletju. Jedilnico so po prenovi samostanske cerkve dopolnili z banjastim obokom in okrasno štukaturo. Poslikali so jo z medaljoni in kratkimi svetopisemskimi citati iz Stare in Nove zaveze. V medaljonih so upodobljeni najuglednejši člani dominikanskega reda: Dominik, ustanovitelj reda, Tomaž Akvinski in drugi, ki nazorno orišejo zgodovino reda.

Celjski grof Friderik II. se je proti koncu življenja odločil, da bo v lovskem poslopju v Založah pri Polzeli ustanovil nov dominikanski samostan, poimenovan Novi klošter. Novi klošter je bil namenjen desetim duhovnikom, dvema redovnima bratoma in prav tolikim novincem. Redovni bratje so se posvečali dušnemu pastirstvu s poudarkom na oznanjevanju. Leta 1459 je cesar Friderik III. dominikancem v Novem kloštru (1452–1493) potrdil pravice in posesti celjskih grofov. Dvajset let kasneje (1479) so samostan napadli

Turki, ga izropali, cerkev, posvečeno Materi božji, pa spremenili v hlev. Kip Matere Božje in druge nabožne podobe ter predmete so sramotno razbili, priorja in še dva meniha odpeljali v ujetništvo, enega pa na grozovit način umorili.

Med letoma 1700 in 1721 je bil v Novem kloštru dominikanski noviciat. S sklepom cesarskega sodišča je bil 19. junija 1787 samostan v Novem kloštru razpuščen, njegova posest pa zaplenjena.

SESTRE DOMINIKANKE

Tudi klavzurne sestre dominikanke so imele samostane na slovenskih tleh: leta 1237 je bil ustanovljen samostan v Studenicah pri Poljčanah, leta 1238 v Velesovem pri Kranju in leta 1251 v Radljah v Dravski dolini. Vsi trije samostani so bili z odloki cesarja Jožefa II. med letoma 1782 in 1787 ukinjeni.

VRNITEV DOMINIKANEC V SLOVENIJO

Leta 1965 so se dominikanci ponovno vrnil v Slovenijo. Mariborski škof Maksimilijan Držečnik jim je zaupal župnijo Žalec skupaj s svetiščem Matere božje v Petrovčah pri Celju. Leta 1975 so Petrovče postale samostojna župnija, leta 1984 pa je romarska cerkev Petrovške Matere božje dobila naziv bazilika Obiskanja Device Marija. V Sloveniji trenutno živita in pastoralno delujeta dva brata: p. Ivan Arzenšek in p. Drago Ferencek.

NAŠE ŽIVLJENJE IN DELO DANES?

Dominikanci imamo sedaj v Sloveniji eno redovno skupnost, samostan Gospe Svete v Petrovčah. Oskrbujemo in vodimo župnijo Obiskanja Device Marije, ki je hkrati osrednje Marijino svetišča Celjske škofije. V skupnosti živita dva brata: brat Ivan Arzenšek in brat Drago Ferencek. Imamo tudi enega novinca, brata Timoteja Otta.

Dominikanci v duhu Dominikove karizme cenimo vsako iskrico vere, ki še tli v njem. Želimo jo ohraniti in razžariti. Verujemo, da božje seme v človeku raste marsikdaj tudi počasi, vendar vztrajno. S tem računamo pri podeljevanju zakramentov, oznanjevanju božjega kraljestva s pomočjo kateheze, pridiganjem in osebnem stiku z župljani. Vrata cerkve in našega samostana so gostoljubno in na široko odprta vsakomur. Vse to delamo iz prepričanja, da smo le sejalci, Bog pa tisti, ki daje rast. Dominikanci želimo, da bi današnji

človek, ki je že tako zbegan in obremenjen, našel v Cerkvi veselo in osvobajajoče oznanilo.

Leta 1991 smo ustanovili založbo Znamenje, ki je od leta 1991 do leta 2012 izdajala revijo Znamenje. Znamenje je bila revija za teološka, družbena in kulturno-verska vprašanja. Upoštevala je znamenja časa ter smernice 2. vatikanskega cerkvenega zbora. V njej so objavljali najbolj ugledni domači in tuji teologi in razumniki s številnih drugih področij znanosti, ki so se zavzemali za posodabljanje Cerkve v duhu 2. vatikanskega koncila in njenega poslanstva v slovenskem prostoru ter za dialog med Cerkvijo in sedanjim svetom. S tem je revija pomagala Cerkvi iskati tisti obraz, ki ustreza današnjemu času, vernikom pa odkrivati pota za pozitivno vključevanje v prizadevanju za zidanje čim lepše prihodnosti in vsestranski razvoj verskega in kulturnega življenja na Slovenskem.

LITERATURA

Sigismund Ferrario, *De rebus Ungaricae provinciae sacri ordinis praedicatorum*, Viennae Austriae 1637.

Franc Kovačič, *Zgodovina lavantinske škofije (1228–1928)*, Maribor 1928, str. 129–148 in 326–330.

Milko Kos, *Srednjeveški rokopisi na Slovenskem*, Ljubljana 1931.

M. Benedik (priredil), *Zgodovina Cerkve na Slovenskem*, Mohorjeva družba, Celje 1991, str. 81–83.

Franjo Šanjek, *Dominikanci*, Zagreb 2008.